

بسم خدا

گزارش سخنرانی علمی

مبانی و راهبردهای آموزش دینی در فضای مجازی

سخنران: حجت الاسلام والمسلمین آقای سید حمید حسینی

تاریخ برگزاری: ۱۳۹۲/۳/۱

مکان: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

تدوین: سیده متین ماهری

خرداد ۱۳۹۲

۱- مقدمه

گزارش حاضر به معرفی هفتمین سخنرانی علمی انجمن یادگیری الکترونیکی ایران (یادا) می‌پردازد. این سخنرانی با همکاری پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران و از سوی حجت الاسلام والمسلمین آقای سید حمید حسینی برگزار شد. در انتها نیز نتایج تحلیل کاربرگه‌های ارزشیابی شرکت‌کنندگان ارائه می‌شود.

۲- معرفی سخنران

حجت الاسلام والمسلمین آقای سید حمید حسینی، مؤسس دانشکده مجازی علوم حدیث و رئیس کارگروه یادگیری الکترونیکی در مراکز حوزوی در انجمن یادا، برگزاری این سخنرانی را برعهده داشتند. سخنرانی ایشان به بیان چگونگی بهره‌گیری ادیان و مذاهب از فضای مجازی می‌پردازد و سرفصل‌های آن به شرح زیر است:

- سطوح بهره‌گیری مذهب از فضای مجازی
- تحلیل شرایط موجود در آموزش الکترونیکی آموزه‌های دینی
- چالش‌های مهم در برابر توسعه آموزش دینی در فضای مجازی
- ملاک‌های ارزشیابی آموزش الکترونیکی دروس حوزوی
- راهبردهای توسعه آموزش دینی در فضای مجازی

۳- خلاصه سخنرانی

۳-۱- سطوح بهره‌گیری از فضای مجازی برای اهداف مذهبی

سطوح بهره‌گیری از فضای مجازی به هفت سطح «معرفی و اطلاع‌رسانی»، «مشاهده اماکن مذهبی»، «تسهیل در آیین‌های حضوری»، «مناسک و مراسم الکترونیکی»، «خدمات علمی و فرهنگی»، «پاسخگویی و مشاوره» و «آموزش و یادگیری» مطابق شکل ۱ تقسیم می‌شود.

شکل ۱- سطوح بهره‌گیری از فضای مجازی برای اهداف مذهبی

۳-۱-۱- معرفی و اطلاع رسانی

«معرفی و اطلاع رسانی» ابتدایی ترین و پایین ترین سطحی است که در فضای مجازی برای مذهب مورد استفاده قرار می گیرد. درواقع باید از ابزارهایی که به عنوان رسانه در اختیار است، بتوان مذهب، اصول آن، باورها، شعائر و نمادهای آن را معرفی کرد. مذاهب مختلف در تلاش برای محقق سازی این کار هستند و امروزه بسیاری از پایگاه های اینترنتی فعال برای معرفی کلیساها، اطلاع رسانی و سایر اطلاعات مربوط به آنها وجود دارد که به برخی از آنها در شکل ۲ اشاره شده است.

(www.bsinternational.org)

(www.Christdesert.org)

(www.harvestfieldchurch.co.uk)

شکل ۲- نمونه هایی از پایگاه معرفی و اطلاع رسانی کلیساها

این اطلاع رسانی در زمینه نیایش ها و خبرنامه های مذهبی نیز صورت می پذیرد. در اسلام نیز پایگاه های اینترنتی متعددی در این زمینه فعالیت دارند که نمونه هایی از آن در شکل های زیر مشاهده می شود:

(www.aljawadain.org)

(www.shahcheragh.ir)

(www.imamali-a.com)

شکل ۵- پایگاه اطلاع رسانی حرم کاظمین (ع)

شکل ۴- پایگاه اطلاع رسانی حرم حضرت شاهچراغ (ع)

شکل ۳- پایگاه اطلاع رسانی حرم امیرالمؤمنین (ع)

همچنین پایگاه‌های اینترنتی متعددی برای معرفی و اطلاع‌رسانی مساجد فعالیت دارند که برخی نمونه‌های آن در شکل‌های زیر آمده است.

(www.buratha.com)

شکل ۸- پایگاه اطلاع‌رسانی مسجد براثا

(www.masjed-alkufa.net)

شکل ۷- پایگاه اطلاع‌رسانی مسجد کوفه

(www.alsahla.org)

شکل ۶- پایگاه اطلاع‌رسانی مسجد سهله

به نظر می‌رسد در سطح «معرفی و اطلاع‌رسانی»، نهادهای مذهبی در ادیان مختلف و نیز در اسلام، از فضای مجازی بیشترین استفاده را داشته‌اند.

۳-۱-۲- مشاهده اماکن مذهبی

پس از ارائه اطلاعات متنی که در سطح اول به آن اشاره شد، در سطح دوم یعنی «مشاهده اماکن مذهبی»، امکانات فضای مجازی برای ارتباط نزدیک‌تر مخاطب به کار گرفته شده است. همچنین شرایطی فراهم شده است که امروزه تحت عنوان «پخش مستقیم» یا حتی «زیارت برخط» در بسیاری از اماکن مذهبی مورد استفاده قرار می‌گیرد. برخی پایگاه‌های فعال در این زمینه در شکل‌های زیر مشاهده می‌شود:

(www.imamreza.tv)

شکل ۱۱- پایگاه اطلاع‌رسانی حرم امام رضا (ع)

(www.imamali-a.com)

شکل ۱۰- پایگاه اطلاع‌رسانی حرم امیرالمؤمنین (ع)

(www.qph.gov.sa)

شکل ۹- پایگاه اطلاع‌رسانی مسجد الحرام

برخی پایگاه‌ها علاوه بر فراهم کردن زیارت برخط، امکان بهره‌گیری از تصاویر پاناروما (که امکان گشت و گذار در مکان‌های مذهبی را فراهم می‌کند)، را نیز در اختیار کاربران قرار می‌دهند. برخی از این پایگاه‌ها در شکل‌های زیر دیده می‌شود:

(www.namurois.org)

(www.surreyplacesofworship.org)

(www.namurois.org)

شکل ۱۴- مشاهده قبرستان بقیع و مسجد نبوی

شکل ۱۳- بازدید مجازی از کنیسه

شکل ۱۲- گشت و گذار در سرزمین مقدس (یهودیان یا مسیحیان)

۳-۱-۳- تسهیل در آیین‌های مذهبی حضوری

در این سطح، امکاناتی در فضای مجازی مهیا شده است که آیین‌های حضوریِ ادیان و مذاهب مختلف، به نحوی تسهیل یابد. هرچند که شاید نتوان دستاوردهای معنوی دینی را به صورت مجازی و از راه دور به دست آورد، ولی می‌توان از این فضا برای تلفیق آیین‌های حضوری با نمادها و امکانات فضای مجازی استفاده کرد.

(www.aish.com)

شکل ۱۵- درج تزل در دیوار ندبه از طریق وبگاه

برای مثال در دین یهود، دیوار ندبه که در قسمت غربی مسجدالاقصی واقع شده، دیوار مقدسی است که یهودیان به صورت حضوری دعاها را (که اصطلاحاً «تزل»^۱ نامیده می‌شود) در آنجا قرار می‌دهند. امروزه با راه‌اندازی پایگاهی، امکان ارسال دعاها به صورت الکترونیکی فراهم شده است و مسؤولان بعد از چاپ، آنها را در دیوار قرار می‌دهند. درواقع با تلفیقی از ابزارهای فضای مجازی و اقدامات حضوری، امکان قرار گرفتن دعا در آن دیوار مهیا شده است.

در اسلام نیز پایگاه‌های متعددی به منظور تسهیل آیین‌های حضوری ایجاد شده است که از جمله آنها می‌توان به «زیارت نیایی» اشاره کرد. در شکل‌های زیر نمونه‌هایی از این پایگاه‌ها مشاهده می‌شود. عملکرد این پایگاه‌ها به گونه‌ای است که افراد تقاضای خود را به صورت الکترونیکی ارسال می‌کنند و فردی که در آن مکان مذهبی مسؤولیت زیارت نیایی را بر عهده دارد، به نیابت ایشان زیارت می‌کند.

1. Tzetel

(www.imamali-a.com)

شکل ۱۶- زیارت نیایی حرم حضرت امیرالمؤمنین (ع)

(www.imamhussain.org)

شکل ۱۷- زیارت نیایی از حرم حضرت سیدالشهدا (ع)

(www.imamhussain.org)

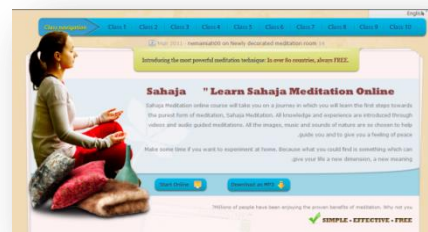

شکل ۱۸- زیارت نیایی از حرم حضرت عباس (ع)

۳-۱-۴- مناسک و مراسم الکترونیکی

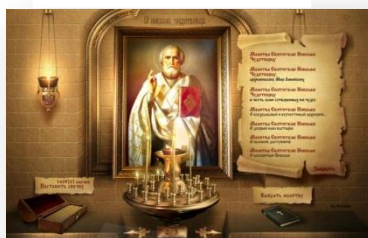
در سطح بالاتر، تلاش شده است که اقدامات دینی مانند آیین‌ها، مراسم، دعاها، نیایش، زیارت و ... در خود فضای مجازی تحقق پیدا کند. به عنوان مثال برای مدیتیشن (که در برخی تعاریف دین به عنوان یکی از راه‌های تمرکز و نوعی معنویت تلقی شده است)، ابزارهای متنوعی وجود دارد که این تمرکز از طریق صفحه نمایش کامپیوتر اتفاق بیفتد (شکل ۱۹). به عنوان مثالی دیگر، در آیین یهود روشن کردن شمع در کلیساها به عنوان یک کار مذهبی محسوب می‌شود، در این راستا پایگاه‌هایی راه‌اندازی شده که با نمونه‌سازی و شبیه‌سازی، امکان روشن کردن شمع به صورت الکترونیکی را فراهم کرده‌اند (شکل ۲۰).

(www.onlinemeditation.com)

شکل ۱۹- مدیتیشن مجازی

(www.Klaus.msk.ru)

شکل ۲۰- روشن کردن شمع الکترونیکی در کلیسا

همچنین پایگاه‌هایی برای یادآوری دعای روزانه وجود دارند که هر روز با روشن شدن کامپیوتر، دعای همان روز در صفحه نمایش ظاهر می‌شود. در برخی وبگاه‌ها از فضایی با نورپردازی‌های خاص تحت عنوان «اتاق دعا» استفاده می‌شود که تداعی گر فضایی معنوی برای دعا و راز و نیاز برای کاربر است.

(www.Virtualrosary.org)

شکل ۲۱- نمایش خودکار دعای روزانه در رایانه

(www.Goddessofdivinty.com)

شکل ۲۲- اتاق دعا

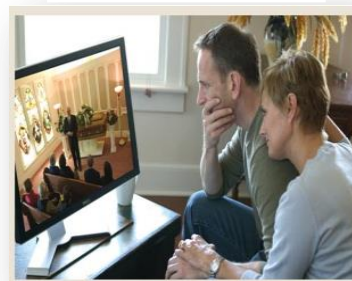
علاوه بر این پایگاه‌هایی نیز امکان برگزاری محافل مذهبی به صورت گروهی مانند اعیاد، دعای کمیل، دعای ندبه و ... را فراهم می‌آورند. همچنین وبگاه‌هایی برای تشییع جنازه مجازی، سوگواری مجازی و ... نیز وجود دارند. شکل‌های زیر نمونه‌هایی از وبگاه‌های مذکور را نشان می‌دهند.

(http://vu.hadith.ac.ir)

شکل ۲۴- نمونه‌ای از محفل و دعای اینترنتی

(www.Cyberfuneral.net)

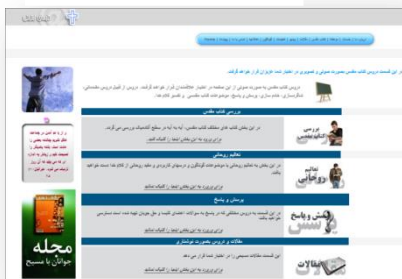

شکل ۲۳- نمونه‌ای از مراسم شرکت در تدفین

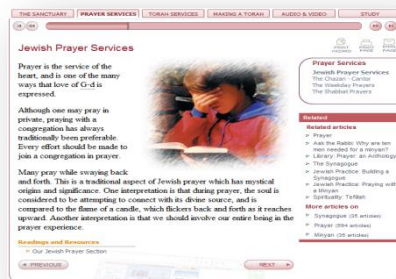
۳-۱-۵- خدمات علمی و فرهنگی

در سطح بالاتر، خدمات علمی و فرهنگی در فضای مجازی ارائه می‌شود. به این معنا که نهادهای مذهبی تلاش می‌کنند برای ارائه اطلاعات، خدمات فرهنگی و ترویج فرهنگ و مذهب خود از فضای مجازی استفاده کنند. در این سطح ارائه اطلاعات یک‌طرفه است و بیشتر جنبه اطلاع‌رسانی دارد. برخی ادیان با راه‌اندازی پایگاه‌های مختلف سعی در محقق ساختن ترویج فرهنگ و مذهب خود دارند و در این راستا کتاب‌های مذهبی و آداب و رسوم دینی خود را ارائه می‌دهند. نمونه‌ای از این پایگاه‌ها در شکل‌های زیر دیده می‌شود:

(www.onlinekelisa.com)

(www.chabad.org)

(www.iranjewish.com)

شکل ۲۷- ارائه انواع اطلاعات و خدمات در قالب کلیسای مجازی

شکل ۲۶- بیان نماز و عبادات در کنیسه مجازی

شکل ۲۵- پایگاه اینترنتی انجمن کلیمیان تهران

در اسلام نیز پایگاه‌های متعددی در این زمینه راه‌اندازی شده است که برخی از آنها در شکل‌های زیر مشاهده می‌شود:

(www.masoumeh.com)

(www.Qph.gov.sa)

(www.islamhouse.com)

شکل ۳۰- پایگاه اینترنتی حضرت معصومه

شکل ۲۹- پایگاه اینترنتی مسجدالحرام و مسجدالنبی

شکل ۲۸- پایگاه اینترنتی انجمن جهانی معرفی اسلام

۳-۱-۶- پاسخگویی و مشاوره

در این سطح، از امکانات تعاملی فضای مجازی به منظور پاسخگویی و مشاوره به کاربران استفاده می شود و ارتباط کاملاً دو سویه است. در این زمینه نیز تلاش های فراوانی در ادیان به ویژه اسلام صورت پذیرفته و پایگاه های متعددی برای مشاوره و پاسخگویی راه اندازی شده است. به برخی از این پایگاه ها در شکل های زیر اشاره شده است.

(www.tebyan.net)

(www.pasokhgoo.ir)

(www.christiancounseling.net)

شکل ۳۳- مرکز مشاوره پایگاه اطلاع رسانی تبیان

شکل ۳۲- پایگاه ملی پاسخگویی به سؤالات دینی

شکل ۳۱- بزرگ ترین مرکز خدمات روان درمانی در شمال کالیفرنیا

۳-۱-۷- آموزش و یادگیری

در بالاترین سطح، «آموزش و یادگیری» قرار می گیرد که پس از پشت سر گذاشتن سطوح گذشته، به عنوان مهم ترین سطح محسوب می شود. پس از گذار از سطوح گذشته، تربیت نیروی انسانی در این سطح نمود بیشتری پیدا می کند که موجب شکل دادن شخصیت فرد نمی شود، بلکه برخی نیازهای او را برطرف می سازد. آنچه ادیان به ویژه اسلام به دنبال آن است، انسان سازی و تربیت افرادی است که بتوانند به سطوح عالی کمال دست یابند. ادیان و نهادهای مذهبی در تلاش هستند از فضای مجازی برای انسان سازی، تربیت نیروهای

انسانی و پیرو برای دین خود استفاده کنند. در این زمینه نیز اقدامات زیادی صورت پذیرفته و پایگاه‌های متعددی راه‌اندازی شده است که برخی از آنها در شکل‌های زیر دیده می‌شود:

(www.iranjewish.com)

شکل ۳۶- آموزش زبان عبری

(www.iranjewish.com)

شکل ۳۵- پایگاه اینترنتی تعلیم یهود

(hem-of-his-garment-bible-study.org)

شکل ۳۴- پایگاه اینترنتی تعلیم مسیحیت

۲-۳- شرایط موجود در آموزش الکترونیکی علوم اسلامی

آموزش در علوم اسلامی به دو بخش «آموزش عمومی» و «آموزش تخصصی» تقسیم می‌شود.

۲-۳-۱- آموزش عمومی

آموزش عمومی در واقع فعالیت‌های آموزشی پراکنده و مقطعی است که نظام جامعی را پیگیری نمی‌کند و به مدرکی معتبر منتهی نمی‌شود. در این بخش شاهد اقداماتی مؤثر و جدی نیستیم و برنامه‌هایی که بعضاً از سوی سازمان‌های فرهنگی اجرا می‌شود، معمولاً در سطح ارائه خدمات فرهنگی است و جنبه آموزش و یادگیری ندارد.

۲-۳-۲- آموزش تخصصی

آموزش تخصصی در علوم اسلامی برنامه‌های نظام‌مند آموزشی هستند که اهدافی مشخص و از پیش تعریف شده را پیگیری می‌کنند و به مدرکی دارای اعتبار منتهی می‌گردند. در این بخش تجربه‌های ارزشمندی در کشور وجود دارد ولی همچنان تا نقطه مطلوب فاصله‌ای طولانی در پیش داریم.

۳-۳- مبانی آموزش دین در فضای مجازی

برای تحقق تمامی سطوح ذکر شده، دانستن مبانی آموزش دینی در فضای مجازی الزامی است. مبانی آموزش دین در فضای مجازی به شرح زیر است که باید زمان بهره‌گیری از فضای مجازی در دین مورد توجه قرار گیرد:

- ۱- **فطری و جهانی بودن دین:** یعنی دین ریشه در فطرت انسان‌ها دارد و برای یک هدف شغلی، علمی، جغرافیایی و .. نیست و با هدفی فراتر از آنهاست و مانند آموزش سایر موارد در هیچ‌یک از این چارچوب‌ها نمی‌گنجد.
- ۲- **وابستگی دین به تعقل و آگاهی:** یعنی دین تمام هویت خود را از تعقل و آگاهی انسان می‌گیرد.

۳- انتخابی و اختیاری بودن دین

۴- استقبال دین از پرسش و انتقاد

۵- تدریجی و تمام‌العمر بودن کسب معرفت دینی: یعنی آموزش دین با گذراندن چند دوره آموزشی پایان نمی‌یابد و به صورت تدریجی تا پایان عمر انسان می‌تواند ادامه داشته باشد.

۶- ضرورت رعایت اهلیت و ظرفیت در فراگیران: یعنی برخی آموزه‌های دینی برای فردی که مقدمات آموزش آن را طی نکرده است، نه تنها موجب رشد او نمی‌شود بلکه باعث واکنش منفی او نسبت به دین می‌گردد.

۷- تفاوت معرفت حقیقی با یادگیری مرسوم علمی: یعنی هدف در علم دین بی‌انتهاست، در صورتی که در رشته‌های دیگر علمی این‌گونه نیست و بعد از طی مراحل می‌توان به متخصص آن رشته تبدیل شد، در حالی که آموزش‌های دینی بی‌انتهاست.

۸- وابستگی معرفت حقیقی به اخلاق و تهذیب: آموزش دین به خواندن و نوشتن و آزمون نیست بلکه کاملاً به اخلاق و تهذیب وابسته است. در فضای آموزش الکترونیکی توجه به چنین بُعدی بسیار اهمیت دارد.

۹- فرصت و تهدید بودن فضای مجازی برای اخلاق: یعنی نسبت اخلاق با فضای مجازی دور از هم نیست و فضای مجازی فرصت‌های خوبی را برای اخلاق اسلامی فراهم می‌کند. مثلاً ویژگی برقراری ارتباط و پیوندسازی فضای مجازی، نقش به‌سزایی در اخلاق می‌تواند ایفا کند.

۱۰- ضرورت حفظ ویژگی‌ها و نقاط قوت آموزش‌های حوزوی: یعنی در کنار فضای مجازی، حفظ برخی ویژگی‌های آموزش حضوری مانند مباحثه و اثرگذاری آن در یادگیری نیز مهم است.

۳-۴- راهبردهای توسعه آموزش دینی در فضای مجازی

راهبردهای موجود برای توسعه آموزش دینی در فضای مجازی به شرح زیر است:

۱- افزایش مهارت و آگاهی استادان و متولیان علوم اسلامی

۲- حمایت از تولید محتوای آموزشی دینی

۳- برگزاری دوره‌های آموزش ترکیبی

۴- اولویت بخشیدن به استفاده از این فناوری به عنوان مکمل آموزش‌های حضوری

۵- همکاری و هم‌افزایی مراکز فعال آموزش الکترونیکی دینی

۶- طراحی نظام رسمی آموزش الکترونیکی حوزوی متناسب با اقتضائات این روش

۷- اولویت دادن به آموزش سطوح عالی و ارتقا و بازآموزی استادان و معلمان

۸- تدوین ضوابط و الزامات تأسیس حوزه‌های علمیّه مجازی

۹- شناسایی و تعریف ملاک‌های ارزشیابی آموزش الکترونیکی دروس حوزوی

ج. ارزشیابی نشست از دیدگاه شرکت کنندگان

در این سخنرانی تعداد ۳۴ نفر به صورت حضوری شرکت داشته‌اند که ۱۷ نفر از آنها در ارزیابی سخنرانی شرکت کردند. ۱۹ نفر از شرکت کنندگان زن و ۱۵ نفر مرد بودند. جدول ۱ سطح تحصیلات شرکت کنندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. سطح تحصیلات شرکت کنندگان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
دکتری	۸	۲۵٪
کارشناسی ارشد	۸	۲۵٪
کارشناسی	۱۴	۴۴٪
کاردانی	۲	۶٪
مجموع	۳۲	۱۰۰٪

نتایج تحلیل پرسشنامه‌های تکمیل شده در جدولهای زیر ارائه می‌شود:

۱. ارزیابی محتوا

جدول ۲. ارزیابی محتوای نشست

محتوا	بسیار بد		بد		متوسط		خوب		بسیار خوب		مجموع	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
روشنی هدف ارائه شده	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۱۸٪	۳	۸۲٪	۱۴	۱۰۰٪	۱۷
تناسب محتوا با انتظار شما	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۲۹٪	۵	۷۱٪	۱۲	۱۰۰٪	۱۷
تناسب محتوا با نیازهای شما	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۳۵٪	۶	۶۵٪	۱۱	۱۰۰٪	۱۷
روزآمدی محتوا	۰٪	۰	۰٪	۰	۶٪	۱	۲۴٪	۴	۷۱٪	۱۲	۱۰۰٪	۱۷
قابلیت در افزایش دانش تخصصی	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۳۵٪	۶	۶۵٪	۱۱	۱۰۰٪	۱۷
جذابیت موضوع ارائه شده	۰٪	۰	۰٪	۰	۶٪	۱	۲۹٪	۵	۶۵٪	۱۱	۱۰۰٪	۱۷

۲. سخنران

جدول ۳. ارزشیابی سخنران نشست

سخنران		بسیار بد		بد		متوسط		خوب		بسیار خوب		مجموع	
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
تسلط بر موضوع (توان علمی)		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۱۴	۸۲	۱۷	۱۰۰٪
توانایی انتقال مطالب (قدرت بیان)		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶	۱۱	۶۵	۱۷	۱۰۰٪
پیوستگی در ارائه مطلب		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶	۱۱	۶۵	۱۷	۱۰۰٪
ایجاد انگیزه و علاقه در شرکت کنندگان		۰	۰	۰	۰	۰	۳	۱۸٪	۸	۶	۳۵	۱۷	۱۰۰٪
اشتیاق نسبت به یادگیری شرکت کنندگان		۰	۰	۱	۶٪	۱	۶٪	۵	۳۱٪	۹	۵۶٪	۱۶	۱۰۰٪
گشاده رویی و احترام نسبت به شرکت کنندگان		۰	۰	۰	۰	۱	۶٪	۳	۱۸٪	۱۳	۷۶٪	۱۷	۱۰۰٪
پاسخ به پرسش های شرکت کنندگان		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴	۲۵٪	۱۲	۷۵٪	۱۶	۱۰۰٪
حضور به موقع		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۶٪	۱۶	۹۴٪	۱۷	۱۰۰٪
مدیریت زمان		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۱۸٪	۱۴	۸۲٪	۱۷	۱۰۰٪

۳. شرایط و تسهیلات

جدول ۴. ارزیابی شرایط و تسهیلات نشست

شرایط و تسهیلات		بسیار بد		بد		متوسط		خوب		بسیار خوب		مجموع	
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
زمان برگزاری		۰	۰	۰	۰	۱۹٪	۳	۴۴٪	۷	۳۸٪	۶	۱۶	۱۰۰٪
مکان برگزاری		۱	۶٪	۰	۰	۱	۶٪	۶	۳۸٪	۸	۵۰٪	۱۶	۱۰۰٪
امکانات تالار (دیداری، نور، و...)		۲	۱۳٪	۰	۰	۱	۷٪	۴	۲۷٪	۸	۵۳٪	۱۵	۱۰۰٪
پذیرایی		۰	۰	۰	۰	۲	۱۳٪	۶	۴۰٪	۷	۴۷٪	۱۵	۱۰۰٪

۴. امور اجرایی

جدول ۵. ارزیابی امور اجرایی نشست

امور اداری	بسیار بد		بد		متوسط		خوب		بسیار خوب		مجموع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
نحوه اطلاع رسانی برگزاری	۰	٪۰	۰	٪۰	۱	٪۷	۶	٪۳۰	۸	٪۵۳	۱۵	٪۱۰۰
برخورد کارکنان	۰	٪۰	۰	٪۰	۰	٪۰	۶	٪۳۸	۱۰	٪۶۳	۱۶	٪۱۰۰

۵. نحوه اطلاع رسانی

جدول ۶. نحوه اطلاع رسانی

نحوه آگاهی		فراوانی	
		تعداد	درصد
وبگاه انجمن		۱	٪۷
وبگاه پژوهشگاه		۲	٪۱۴
رایانامه		۴	٪۲۹
خبرگزاری های تحت وب		۱	٪۷
آگهی دیواری		۱	٪۷
سایر موارد		۵	٪۳۶
مجموع		۱۴	٪۱۰۰

۶. پیشنهاد موضوع از سوی پاسخ دهندگان: پاسخ دهندگان موضوع هایی را برای نشست های بعدی پیشنهاد کردند که در جدول

۷ ارائه شده اند:

جدول ۷. پیشنهاد موضوع برای نشست های بعد

ردیف	موضوع نشست
۱	موضوعاتی در زمینه آموزش های کاربردی فعالیت در فضای مجازی
۲	روش های مفید در ارائه خدمات مجازی و بالا بردن کیفیت
۳	ادامه این بحث در زیرمجموعه های مطرح شده در این سخنرانی

۷. **پیشنهاد و انتقاد:** جدول ۸ پیشنهاد‌های پاسخ‌دهندگان برای بهبود برگزاری نشست‌های بعدی را شرح می‌دهد.

جدول ۸. **پیشنهاد و انتقاد برای برگزاری نشست‌های بعدی**

ردیف	پیشنهاد / انتقاد
۱	زمان جلسات به بعد از ظهر موکول شود.